

ДІАЛЕКТНІ ТЕКСТИ УКРАЇНСЬКИХ ГОВОРІВ СХІДНОЇ СЛОВАЧЧИНИ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2 (50)

УДК 811.111'1'373.2

DOI:10.24144/2663-6840/2023.2(50).467-474

Чижмарова М. Діалектні тексти українських говорів Східної Словаччини; кількість бібліографічних джерел – 16; мова – українська.

Анотація. У статті подано інформацію про записи діалектного мовлення русинсько-українського населення Словаччини та охарактеризовано основні праці із зазначеної проблематики, видані в другій половині ХХ століття. Перші записи текстів належать І. Панькевичу, який співпрацював із Слов'янським інститутом Чеської академії наук у Празі і сам організував польові експедиції вчених у Східну Словаччину. Після виходу його монографії «Українські говори Підкарпатської Русі і сумежних областей» побачили світ наступні вагомі публікації з текстами мови русинів-українців Словаччини, записані І. Панькевичем та його учнями. В рамках гранту Чеської академії наук вони були опубліковані в книгах: «Розповіді з Підкарпаття. Українські говірки Східної Словаччини» (1998), «Українські говірки Словаччини. Дослідження та аудіозаписи 1957–1967 років» (2005) та «Оповідання та пісні русинів зі Східної Словаччини. Південнокарпатський український діалект в автентичних записах» (2009). На зламі століть видають свої монографії з додатками записаних у польових умовах текстів М. Гиряк, З. Ганудель, М. Чижмарова, Н. Вархол, Й. Вархол та інші вчені. Записи мовлення об'єднані в такі тематичні групи: тексти про життя, про їжу та напої, звичаї та обряди, одяг, походження сіл, про усну народну творчість, казки, прислів'я, приказки, загадки.

Джерелом новітніх наукових досліджень науковці називають діалектні тексти, зразки говіркового мовлення. Діалектні тексти відтворюють вимову звуків, подають інформацію про вживані словоформи, є джерелом вивчення всіх мовних рівнів, відтворюють мовну й духовну культуру народу. Вони призначені не тільки для мовознавців, а можуть також бути використані істориками, етнографами, соціологами і навіть політиками.

Наявні тексти зі Східної Словаччини не стали предметом спеціальної уваги діалектологів, тому перспективу подальших досліджень русинсько-українських говорів пов'язуємо з аналізом особливостей діалектних текстів на різних мовних рівнях.

Ключові слова: діалектні тексти, русини-українці Словаччини, діалектне мовлення, говірка, Іван Панькевич.

Постановка проблеми. Системне вивчення говорів будь-якої мови передбачає постійне розширення бази діалектних текстів, які вважаються цінним джерелом вивчення всіх рівнів мови говірок, фіксують та зберігають мовлення діалектоносіїв. У діалектології зростає увага до діалектних текстів, які відтворюють функціонування говірки. Тексти виявляють репертуар одиниць і системні відношення між ними, варіювання, трансформації, які не завжди вдається виявити в польових умовах з питальником. Текст закономірно оцінюють як простір для максимального виявлення діалектних явищ. Записані діалектні тексти – це і факти живих свідків про різні події, які можуть використати не лише мовознавці, а й історики, фольклористи, етнографи, соціологи і навіть політики [Аркушин 2011, с. 3; Поістогова 2009, с. 129].

Фіксація діалектного текстового матеріалу потрібна там, де руйнування діалектного континууму відбувається інтенсивно. До найбільш загрожених належать і говірки зарубіжних українців, оскільки в усіх сусідніх країнах умови для збереження українцями своєї мови та традиційної культури залишаються несприятливими [Бідношия 2013, с. 113].

У цій статті ставимо за мету розглянути діалектні тексти русинів-українців Словаччини та важливі праці, видані в другій половині 20 століття. Наведено і деякі зразки мовлення досліджуваної етнічної групи. Окремої праці та збірників таких текстів поки нема, крім тих, що базуються на магнітофонному архіві Слов'янського інституту Академії наук Чеської Республіки. Використовуємо описовий та порівняльний методи дослідження.

Аналіз досліджень. М. Мушинка у статті «Роль Чеської академії наук при вивченні мови русинів-українців Словаччини» [Мушинка 2007, с. 71–79] наголосив на тому, що перші діалектні записи мовлення русинів-українців у Східній Словаччині в ХХ столітті пов'язані з І. Панькевичем та його співпрацею із Слов'янським інститутом Чеської академії наук у Празі. Завданням інституту було нав'язувати та утримувати контакти із слов'янськими країнами та науково дослідити Словаччину і Закарпатську Україну. Серед його членів були й визначні українці: Іван Огієнко, Степан Смаль-Стоцький, Леонід Білецький, Василь Сімович та інші. В 1928 р. при Слов'янському інституті було засновано Корпус з дослідження Словаччини і Підкарпатської Русі (Sbor pro výzkum Slovenska a Podkarpatské Rusi), який розгорнув широку роботу по вивченню найсхіднішої частини Чехословацької Республіки: організував і фінансував польові експедиції на Закарпаття та сприяв видаванню наукових праць про цей регіон [Мушинка 2007, с. 74]. За 12 років свого існування Слов'янський інститут видав понад 70 праць. З них на окрему увагу заслуговує монографія Івана Панькевича «Українські говори Підкарпатської Русі і сумежних областей», видана українською мовою з чеським і французьким резюме. Автор подав у ній аналіз фонетики та морфології українських говорів від підніжжя Високих Татр до Говерли. На цій території І. Панькевич встановив два основні типи говорів: архаїчний, що охоплює весь регіон південних Карпат (від ріки Тересви по Попрад), та новіший – на схід від Тересви. В додатку до монографії автор розмістив численні зразки

говірок із 108 сіл досліджуваного регіону (по суті, фольклорних творів) та п'ять карт. Матеріали до наступних двох частин монографії (синтаксис та словник) залишилися в рукописі [Панькевич 1938; Мушинка 2007, с. 74–75].

Ю. Бідношия опублікував статтю «Діалектні тексти закордонних українців як джерельна база етнографічних студій», у якій звернув увагу й на діалектні тексти Словаччини, що увійшли у збірку «Розповіді з Підкарпаття. Українські говірки Східної Словаччини» (1998) та книгу «Ukrajinská nářečí Slovenska. Výzkum a zvukové zápisy z let 1957–1967» (2005).

Виклад основного матеріалу.

1. Дослідження мови сімох сіл Снинського округу з русинсько-українським населенням (Руське, Велика Поляна, Старина, Дара, Звала, Острожниця, Смольник) інтенсивно почалося в 70-х роках ХХ століття з побудовою водосховища «Старина». Перед словацькими вченими стояло серйозне завдання - зібрати, вивчити та зберегти пам'ятки матеріальної й духовної культури місцевого населення. До роботи долучилися, крім працівників філософського факультету Братиславського університету ім. Я.А. Коменського, і вчені філософського факультету Університету ім. П.Й. Шафарика у Пряшеві, Свидницького музею української культури та інших державних установ та організацій. Записаний діалектний матеріал досліджуваного регіону оприлюднений у другій книзі **Наукового збірника Музею української культури у Свиднику** (1979), присвяченій вивченню Старинської долини на Снинщині. У збірнику вміщені наукова стаття Ю. Костюка «Колискова пісня села Дари в районі Верхньої Цирохи на Снинщині» [Костюк 1979, с. 215–253], монографічне видання М. Гиряка «Народна проза Старинської долини» [Гиряк 1979, с. 303–617] та «Дрібні фольклорні жанри в Старинській долині» Надії Вархол [Вархол 1979, с. 255–302]. У всіх названих роботах представлені й діалектні записи колискових пісень (Костюк), прислів'їв, приказок та загадок і дитячих примовок (Вархол), додаток «Новозаписані тексти народної прози Старинської долини» до монографії Гиряка [Гиряк 1979, с. 422–589].

2. У 1987 р. виходить монографія Зузани Ганудель «**Народні страви і напої**». Авторка у вступі зазначає: «Хоч кулінарія вважається однією з найконсервативніших складових частин матеріальної культури, за останні десятиліття й у тій ділянці сталися значні зміни. Старі традиційні страви, подібно як і цілий ряд речей, які в сучасному житті практично перестають уживатися, помалу відходять із щоденного ужитку» [Ганудель 1987, с. 5–6]. Додатком до монографії є рецепти описуваних страв, записаних авторкою у спрощеній транскрипції в польових умовах. Про один зі способів приготування страв дізнаємося з текстів:

АДЗ'ІМКА. *Потрѐме суровы грѹл'і, даме мѹку, сѹл', вымѹишѹме і потрѹхы ш'а з т'ѹста одбѹрат, дават ш'а на лопѹткѹ і сѹдж'ат до пѹца.*

Камѹонка [Ганудель 1987, с. 178]

БОРШАНКА. *Уварѹны бандѹрки полѹпл'ат', порѹжут' на фалѹткѹ, дадѹт' до них варѹной*

фасѹл'і і зал'ѹт' борш'ом. Йѹк закъпѹт', то пѹдбѹвайѹт' росколѹч'ѹноѹ у молѹці мѹкѹ, къс повѹр'ат', посѹл'ат і ѹїд'ѹт' с хл'ѹбом або бес хл'ѹба.

Пѹхнѹ [Ганудель 1987, с. 180]

ДЗ'АТКЫ. *Постѹвиме варѹтѹ грѹл'і. Кед грѹл'і закъпѹят, прѹсыпѹме къс глѹткѹ мѹкѹ. Мѹка з грѹл'ѹм покъпѹт. Пѹт'ѹм водѹ отѹїдѹме а грѹл'і попѹч'ѹме. З грѹл'ѹх пѹтѹм робѹме гѹл'кѹ, вл'ѹїѹме до н'ѹх мѹстѹ і дз'ѹткѹ можѹме ѹїстѹ.*

Малѹй Лѹпник [Ганудель 1987, с. 183]

ДЫН'АНКА. *Дын'а са розрѹже, выч'ѹстѹт' са ізвѹрха ай ізунѹ'ка. Нарѹже са на кѹцкѹ, дас' са до гѹрчѹка а лем мѹло са залѹїе водѹѹ, а посѹлѹт' са. Дѹбр' і са уварѹт', жебѹ была розварѹѹна, дас' са там рѹжа а ѹл'ѹїе са солѹткѹй молѹкѹ. Йѹк са рѹжа уварѹт', отстѹвѹт' са а із колѹт' ѹѹкоѹ са лѹколѹтѹт'. Кѹт трѹба, ѹл'ѹїе са ш'і молѹкѹ.*

Ублѹ [Ганудель 1987, с. 184]

ЙѹХА. *Сушѹны слѹѹкѹ, грѹшкѹ і плѹнкѹ помѹїѹт' і вар'ѹт' доѹїѹдна. Накѹнѹц мош даѹтѹ къс ѹѹкр'ѹ. Потѹм выстѹѹл'ѹт' і дадѹт' выхолѹднѹтѹ. Йїд'ѹт' із зѹмѹшкѹ або пѹѹт' іс хл'ѹбом.*

Пѹхнѹ [Ганудель 1987, с. 186]

3. Монографія Михайла Шмайди «... А ШШ ВАМ ВІНЧУЮ ...» (1992) представляє календарну обрядовість русинів-українців Чехо-Словаччини, яка стосується зимового та весняного періодів. Автор описує різні звичаї населення (сільськогосподарські, соціально-побутові), записані в 60-х роках ХХ століття.

Наводимо зразок мовлення, записаний у Видрані на Меджилабірщині.

Коли жѹнки прѹли

Старѹ бабѹ повѹдали, же на день Савѹ і Варварѹ не матѹся прѹсти, бо давно, як ходѹли бабѹ на вечѹркѹ' то повѹдали, же Сава мав вельѹ дѹвок, а Варвара же была грѹшницѹ. Та бабѹ повѹдали, же як раз так прѹли на Варварѹ, та же прѹшла до той хѹжѹ, де прѹли, якѹсь чорна баба, облече-на до чорних шмѹт, а обуѹта до великѹх бѹчкорѹв, з кошиком в руцѹ, а в нѹм мала повно порѹжнѹх веретѹн. Тѹта чорна баба розклала в пѹцу огѹнь, а тѹты веретѹна, шѹто із собѹв прѹнесла та поста-вила до горѹце до пѹца. Бабѹ, шѹто прѹли, сѹ мѹцно пострашѹли. Але мѹджѹ прѹджками была една старѹ мудра жѹна, розказала шѹткѹм остѹтнѹм жѹнам, шѹто там были, жебѹ собѹ кажѹда перевернѹла «прѹсїдкѹ» кудѹлѹ горѹ, а на тѹту прѹсїдкѹ, жебѹ собѹ кажѹда насыпала солѹ, і жебѹ до неѹ тѹцѹла хлѹбом. А сама тѹта мудра жѹна вхѹпила двоѹ ведѹр і пѹшла на водѹ. Як прѹшла назад із водѹв до хѹжѹ та скрѹчала: Савѹскѹ, варварѹскѹ горѹ горѹять!» та як тѹто почѹла тѹта чорна баба, шѹто прѹшла з веретѹнами, зѹїѹкнула: «Йѹй, та уж мої дѹтѹчки погорѹть!» рѹпнула з дѹверѹма і выбѹгла із хѹжѹ, а тѹта мудра жѹна, з тѹв водѹв, шѹто прѹнесла, скоро у пѹцу загасѹла огѹнь.

Юлія СОПИРА, 80-рїчна, Видрань, 13. 4. 1960 р. [Шмайда 1992, с. 152]

На Святий вечѹр у Руськѹй Порубѹ, якщѹ дѹвчина зранкѹ позамѹтала хѹту, брала смѹттѹ і йшла з ним у сад, кѹдала ѹого на гѹлѹ яблѹнѹ або сливи, примѹвляѹчи:

Ціrrrrrrrrrrrr, воробці.

Жебы я тівко мала оглядників,

За мнов, хлопці!

Як на тім стромі конариків!

Старша дівчина, що не мала щастя вийти заміж, перед вечерею брала куділь і йшла з нею до саду під сливку прясти. Тут кілька разів закрутила веретеном, приповідаючи:

Ціrrrrrrrrrrrr, воробці.

За мнов, хлопці!

Тівко на тій сливці молодників,

Тівко за мнов най буде оглядників! [Шмайда 1992, с. 170]

4. 1998 року у видавництві «Euroslavica» коштом Української Академії Мистецтв і Наук у США вийшов збірник **«Розповіді з Підкарпаття. Українські говірки Східної Словаччини»** [Vyrávení z Podkarpátí], укладачами якого є відомі дослідники Олдржих Лешка, Ружена Шішкова та Микола Мушинка. У книзі представлено транскрибовані тексти вибраних записів з магнітофонного архіву Слов'янського інституту Академії наук Чеської Республіки в Празі [Бідношия 2013, с. 122]. У післявоєнний період нововідновлений Слов'янський інститут Чехо-Словацької академії наук зосередив свою увагу на дослідженні мови і культури українців Словаччини, направляючи туди кілька діалектологічно-фольклорних експедицій, влаштовуваних Іваном Панькевичем, завідувачем українського відділу україністики в Карловому університеті та його учнями - Олдржіхом Лешкою, Андрієм Куримським, Костем Ґеник-Березовським, Ярославом Моравцем, Миколою Мушиною та іншими. Останню експедицію на Пряшівщину І. Панькевич здійснив влітку 1957 року, відвідавши разом з О. Лешкою, А. Куримським та М. Мушиною село Курів Бардіївського округу та інші навколишні села. Під час цієї експедиції учасниками вперше було застосовано магнітофон для запису діалектологічно-етнографічних матеріалів (Мушинка 2007, с. 75–76).

Після смерті І. Панькевича (1958) експедиції продовжували його вище згадувані учні, вже послідовно користуючись магнітофоном для записування діалектного мовлення. Головним ініціатором цих експедицій був професор Карлового університету Олдржих Лешка (1927–1997), видатний представник чеської структурної лінгвістики, голова поновленого Празького лінгвістичного гуртка. Зібрані матеріали він використав у серії наукових праць, з яких найвизначнішою є монографія «Говір селя Убля Східної Словаччини. Етуди з української діалектології» [Прага, 1973]. Частина зібраного матеріалу і переписаного з магнітних плівок (головним чином, студентом Карлового університету Степаном Пирошем) увійшла у книжку «Розповіді з Підкарпаття». Основу змісту книги становлять звукові записи із дев'яток українських сіл Снинщини і Меджилабірщини: Вублі, Новоселиці, Уличського Кривого, Ковбасова, Рунини, Звали, Нижньої Яблінки, Маківець та Миролі. Це розповіді про звичаї та обряди, одяг, страви, тварини, домашнє господарство, газдування на невжайних полях, про подорожі на заробітки, рослини й польові роботи, важливі моменти життя, про Першу

і Другу світові війни, казки, пісні, вечорниці, легенди, повісті, перекази, народні оповідання.

Монографія «Розповіді з Підкарпаття» присвячена пам'яті Олдржіха Лешки, який доклав найбільше енергії до її упорядкування, але не дочекався появи друком: помер за кілька місяців до її виходу у світ – 9 серпня 1997 року. Вченому належить вступна стаття «Як виникла ця книжка, до кого вона звертається, і чого ми цією книжкою хочемо добитися» [Лешка та кол. 1997, с. 11–14]. Короткий некролог про О. Лешку написали Ружена Шішкова та Микола Мушинка [Лешка та кол. 1997, с. 5–6]. У додатку до книги О. Лешка подав аналіз звукової будови говірок села Убля, Звала та Нижня Яблінка [Лешка та кол. 1997, с. 245–290]. М. Мушинка доповнив книжку описом сімейно-побутових обрядів русинів-українців Пряшівщини у статті «Від маминого молока до гробової дошки» [Лешка та кол. 1997, с. 291–312] та фотографіями етнографічного змісту: інтер'єр хижі, кросна, віз, колиска, весілля, похорон і т. ін.

5. У 2005 р. вийшов своєрідний додаток до збірника українських діалектних текстів зі Східної Словаччини – книга Ружени Шішкової, Миколи Мушинки та Олександра Мушинки **«Ukrajinská nářečí Slovenska. Výzkum a zvukové zápisy z let 1957–1967»** [«Українські говірки Словаччини. Дослідження та аудіозаписи 1957–1967 років» (Прага, 2005)]. Це опис комплексу компакт-дисків, де представлено записи з магнітофонного архіву Слов'янського інституту Академії наук Чеської Республіки в Празі. Звуковий матеріал з експедицій до 52 населених пунктів Східної Словаччини був записаний на магнітофонних стрічках, які в наші дні поступово втрачають свою якість.

Р. Шішкова наголошує на важливості представлено на компакт-дисках діалектного матеріалу для етнографічних та історичних досліджень: «Так само як етнологічні праці часто пропонують цікавий діалектологічний матеріал, наші тексти містять багато етнографічного матеріалу (детальний опис чоловічого й жіночого одягу з описом технології його виготовлення включно з назвами окремих частин і етапів шиття одягу, ткания, виготовлення полотна, детальні описи чоловічих і жіночих польових робіт і відповідних знарядь, опис праці й інструменти лісорубів, столярів, колісників, ковалів та інших ремісників, і це все для порівняння у багатьох населених пунктах). З фольклорного багатства дослідженого терену записано обрядові тексти та святкові й побутові пісні, способи лікування й замовляння окремих хвороб, дитячі ігри та розваги молоді, як вони виступають у річному землеробському циклі. Багаторазово повторюються розповіді про весілля, народження дітей, похорон та церковні свята, з якими пов'язано багато давніх звичаїв. [...] Зібрані тексти, крім усього іншого, могли б стати живим джерелом для складання хроніки української етнічної спільноти Східної Словаччини з кінця XIX століття (найстарші інформатори ще слухали розповіді своїх дідів про скасування кріпацтва) до 70 років XX століття» [Бідношия 2013, с. 115–116]. В рамках гранту ЧАН майже всі записи 1957–1967 років (із 52 українських сіл Пряшівщини), наявні в фонотеці Слов'янського

інституту, було оцифровано і переведено на 91 компактний диск (CD) – по 3–5 годин на кожному диску. До кожного диску долучено детальний опис його змісту із зазначенням місця та величини (стопажу) кожного записаного твору (пісні, казки, розповіді) на диску. Отак виник унікальний корпус звукових записів, збережених для майбутніх поколінь. До записів Р. Шішкова виготовила детальні реєстри, що охоплюють 527 тем, 542 інципіти пісень, 222 назви казок та інших зразків словесного фольклору та 193 діалектні слова. У книзі вміщено статтю Р. Шішкової «Дослідження південнокарпатської діалектної зони в чеській україністиці», статтю М. Мушинки «Українська етнічна спільнота Східної Словаччини та її особливості», інформацію про представлені в діалектних записах населені пункти (М. Мушинка, О. Мушинка), детальний темарій (Р. Шішкова), реєстр слів (Р. Шішкова) та карту. На доданому компакт-диску вміщено 16 зразків записів. Увесь комплект з 91 компакт-диска зберігається в Слов'янському інституті Академії наук Чеської Республіки в Празі, його копії – в Архіві Академії наук Чеської Республіки, а також у Музеї української культури у Свиднику [Мушинка 2007, с. 77; Бідношия 2013, с. 115–116].

6. За чотири роки вийшла книга «*Vyprávění a písně Rusínu z východního Slovenska. Jihokarpatská ukrajinská nářečí v autentických záznamech*» 2009 [«Оповідання та пісні русинів зі Східної Словаччини. Південнокарпатський український діалект в автентичних записах»] Ружени Шішкової, Миколи Мушинки та Йозефа Грушовського. Вона знайомить зацікавлених з діалектним матеріалом, зібраним чеськими лінгвістами в 1950–1960 роках на території тодішньої Чехо-Словаччини, заселеної русинською етнічною групою. Оповіді з життя цієї етнічної групи, вибрані з фонотеки Слов'янського інституту (з комплекту з 91 компакт-диска), подано у виданні в оригіналі (у простій транскрипції) та в перекладі на чеську мову. У книзі вміщено 35 зразків діалектних текстів з таких сіл Східної Словаччини: Бенятина, Стриговець, Шмиговець, Підгороддя, Кална Розтока, Дуброва, Руська Волова, Прислоп, Руника, Велика Поляна, Руське, Вишній Комарник, Цигелка, Кийов, Дренция. У вступній статті Ружени Шішкової «*Rusínské etnikum někdejšího Československa, jeho jazyk a písně*» подано характеристику найсхіднішої гілки українського (русинського) діалекту тодішньої Чехословаччини.

7. Надія Вархол видала свою монографію «*Народна демонологія українців Словаччини*» (2017), в якій подає народне вірування про жіночих та чоловічих демонічних істот на українській та словацькій мовах. В аналітичній частині вміщено інформацію про *хмарника*, *водяника*, *русалку*, *лісового демона*, *полудницю*, *вовкулака*, *упира*, *перелесника* і т. ін. У другій частині монографії опубліковано автентичні польові записи (с. 228–441), зібрані переважно самою авторкою на території Східної Словаччини в другій половині ХХ століття. Носіями народних оповідей про демонологічних істот є люди похилого віку. Дійовими особами бувають звичайно самі оповідачі або близькі чи далекі родичі, причому наводиться місце і час події. Авторка зберігає діалектні

особливості записаних текстів та подає переклад діалектних слів на українську мову. Наводимо деякі зразки текстів, до яких подано докладну паспортизацію (дату і місце запису, ім'я інформатора та рік його народження; при діалектних матеріалах, записаних іншими дослідниками, наводить ім'я записувача).

За хмарника (перелесника) ші знаву. Гусарик був гайником, ягером панськым у грофа, тай мав пушку, та вишов бандуркы вартувати, бо дикы или. Наклав вгень і собі ліг пуд планков. І нараз чує, же ади через горб тот летять, як боцькы, вночі, дванадцять годин было. Гварить:

- *То боцькы ідутьо, – так лосно крилами трепали, як боцькы.*

Прийде до Великої Поляны, ту до корчмы, до жсыда, тай гварить:

- *Дай мі так порцію паленкы, – то децо са так прозывало.*

Выпив. А гварить єден із Полян, Підланич ся писав, а Каша го прозывали:

- *Ты, Гусарик, куп мі порцію паленкы, бо ты вже мав бути два тижені вмерлий.*

- *Як?*

- *Вера, лем я їх одпросив. Як ты був у Бовторі (у Поляні так гварять) бандуркы од дикю вартувати, мав-єсь там і вогнища, але мав-єсь шестя, же коло тебе была дура, а я ледве впросив своїх колегу. Та летіли-зьме з Тополі на Руське, до Полян, вночі. Чув-єсь, як такої, як боцькы, лопотіли? Та то мы летіли. Та хотіли на тя плюнути.*

- *Дайте покуй, дайте, чкода такого чоловіка, – лем-єм їх одпросив.*

Та розказав му порцію поленкы.

(Записано 19.05.1977 в с. Руське Снинського округу від Юрія Пауця, 1899 р. н. –

Архів... – Пор. номер 7631.)

Босоркані найгурше са сходжали перед Благовіциньом, тоту нуч. По-католицькы то было двацять п'ятого марца, по-руськы то было сегого априля. Та вни мали деська урченой місто на хотар'ю там, де са сходять веце хотарі. Радилиса, конференция была.

На терлиці, шо коноплі сухы уже ламали, літали. То была поєдна за коня. Дакотра на мітлі літала, котра на кочергу, шо угля гребсти, сіла й летіла, котра на лопаті, шо хліб саджати. Гваріли, же поєдна зробилася колесом з воза. А то йшло. То нич не было, лем од коровы молоко змізло. То лем жоны бы знали тутю, я то не робив.

(Записано 31.07.1980 в с. Підгороддя Собранецького округу від Андрія Штиха, 1901 р. н. Архів... – Пор. номер 11231.)

ВОДЯНИК

Ходили давно на листя на доган на мадяр. Набрав листя та несе єден ту. Дзвотихув Дзурьйо. В Ужгороді, вже приходить ід воді, а видить — єден горар іде з ним. Позерать – вун, як крочить, так вода му выдтам іде. Гварить:

— *Шо-сь за єден?*

— *Та я ходив на мадяр на листя. А ты?*

— *Будеш видіти, що я за єден.*

Пришли ід воді – не є нич. Пушов до воды. То був потопник.

А веде кочіш панський коні парадні мити. Порозбирав, сів на коня. Пушов до води. До води го за-тягло, коні стали плавати, йому **потопник** верг на ногу золотий ланц та го стяг з коня. Але коні пушили та вырвали ланц. Позерать кочіш - ланц золотый. О, то моя смерть мала быти! То **потопник!**

Так пришов дому а одложив до куфрика собі тот ланц, там до маитальні. Вночи в дванацять годин пришов тот **потопник**:

– Дай муй ланц, шо-м тя так а так!

– Не дам ти, кебы то моя смерть!

– Не даш? Мы допустиме таку воду, шо Ужгород затопиме і тебе, а ланц я возьму.

Пушов до пана, зогнав, повів, же яка робота. Пан гварить:

– Знаєш шо, дай йому ланц ай дваство корун, – дав му пан дваство корун.

Вун дав **потопникові** ланц ай дваство корун.

– А ты будь тихо, не гварь нич, – наказав му **потопник**.

І пушов **потопник**. Вун з ланцом затігав, то-тив людей.

(Записано 11.04.1979 в с. Убля Снинського округу від Михайла Савки, 1890 р. н. – Архів... – Пор. номер 10066.)

8. У 2017 році вийшла друком монографія Марії Чижмарової «Nominačné modely v botanickom názvosloví» [Номінативні моделі в ботанічній номенклатурі] (друге доповнене видання), у якій наведено і зразки мови русинсько-українського населення (с. 248–290), записані різними вченими. Переважають найменування їжі, назви сіл, гір, лук і пасовищ, пов'язаних з рослинним світом.

Боглярка: Были такы ярны квіткы, росли так по лукох коло ярку на ярь. Они шя звали „яркы», а по-мадярски „боглі”. І з того шя назвало село Боглярка.

Так повідали стари люде.

(Записано 29. 3. 2006 в м. Свидник від Петра Павличка, 1930 р. н., родом з Боглярки Бардіївського округу.)

Руський Грабовець: Но а Грабовець так виник. Ту пришли три фамілії: Прислупський з Прислупа, Ганрик Зазорйок, лем третій не знаву, же котрый і же выдкы. А зробили собі так у кутику, пуд таков дебрьов, зладили собі такі хижки. Та так собі зробили такі лісы. Я ші пам'ятаву туту хыжу, ліс-никова хыжа была така. Та так чотири лісы: дві лісы так – та то дві стінны были (прямокутні – Н. В.), а пак заз дві так – та были чотири стінны. А туто обмастили, на туто положили друшькы, може отакі (оповідачка показує), туто вымастили тай в тум сиділи.

А выдтам пак пуд грабинов, пуд грабинов, тай помалы люде са розышили, тай повіли, же Грабовець. Зато са кличе Руський Грабовець. Та туто пам'ятаву, же туто так люде повідали. Баба моя туто знала повідати.

(Записано 23. 10. 1981 в с. Руський Грабовець Собранецького округу від Юлії Федич, 1908 р. н.)

Рунина: Чом наше село са кличе Рунина? Муй дідо так гварив, же были даякі пастирі та йшли.

Та еден пас вувці – мав салаш у Руськум, другый ту – у Руньох, і у Ковбасові, ци де, а гварить, же:

– Шо хочеш, де будеш? – як са клали, розділювали са.

– Та я пуйду на рунину вувці пасти.

– Но, але кулько ті дати.

– Та даш мі одну руню або дві, – же то так кликали вувцу, тай зушали Руні.

Но а мадяре, шо у нас были, за Мадярска є написаной Югаслок, не Руні, же ту были даякі югасы, пастирі.

(Записав Михайло Гвїзд 8. 6. 1977 в с. Рунина Снинського округу від Федора Бубеника, 1907 р. н.)

9. У 2018 році вийшла публікація Зузани Ганудель «За культуру та національну єдність», де у четвертому розділі (с. 351 – 400) дослідниця вмістила транскрибовані магнітофонні записи про народне лікування, вирощування й обробку конопель, вечорниці, ткацтво та виготовлення полотна, записані у Вублі, Стриговці, Руській Бистрі, Руському Грабівці, Бенятині, Іновці, в Підгородді, в Новоселиці, Смольнику, Руському, Пихнях, в Уличу, Збійному, Вираві, Гуменському Рокитові, Светлицях, Габурі, Чертижному, Шапінцю, Велькропі, Брусниці, Куримці, Нижній Яблінці, Сташківцях, Раківчику, Матяшці, Заваді, Ольці, Андрійовій, Орябині, Литмановій, Кечківцях, Банському, Давидові, Гералтові та Остурні.

Наводимо зразки текстів з вказаної книги. У тексті описуються давні традиції вечірок. Інформаторка відповідає на запитання записувачки Зузани Ганудель про традиції «вечурок».

(Што сте робили на вечурках?) пришли зме до хыжы / посідали зме собі / зачали ме дебатова́ті // кіт пришли парі́тци / зачали жыва́нство робі́ті // попі́тпал 'а́лі нам / пови́стріл 'ова́лі нам шы́тко // квича́лі / гр'авча́лі / таке жыва́нство выстрайа́лі / же са не да́ло ані пові́сті // але верете́но зме ма́лі поро́жн'е / бо не ма́лі ме чо́го напр'а́сті / бо пови́стріл 'ова́не / попалéне бы́ло // мус'і́лі ме і́ті нескору́ до́му / жебы́ мате́ре не від'і́лі / же кел'о мы ма́лі на верете́нох // лем покр'і́ті верете́на до́му же уж зме ма́лі напр'адже́но по́уно / жебы́ ма́ма не зна́ла / бо бы нас гри́шила / же зме при́шли з поро́жн'і́ма до́му // **(робили сте гості́ну на ко́нці?)** дава́лі хто што мал // ко́лі ру́нклі дава́лі / ко́лі гру́шкы ва́рілі / ко́лі йак // до ме́не при́шли / та йа йі́м найма́ла воро́бл'ох / напе́кла воро́бл'ох / а так смако́вало / йак кур'а́че ме́со // огрыза́лі то́ты косточкы з воро́бл'ох // бы́ло посолéне / попо́прéне / тай і ху́тне бы́ло // йа ма́ла та́ку ста́ру хы́жу / што йем найма́ла воро́бл'і́у / кед' уж ма́лі при́ті / наро́біла гості́ну з воро́бл'ох // так хо́лем и́тера́цет найма́ла йем / назабі́йала а по́том пе́кла // што то́то / з воро́бл'а ве́л'о ме́са н'і́т / лем так кус // но́та посолі́ла / попо́при́ла та то ху́тне бы́ло огрызува́ті // та са гва́рит / же сме ме́со ма́лі // дако́лі так не бы́ло / йак те́рас / же ку́ру за́ріже / н'е // те́рас ма́ме шы́тко́го / **(а на сли́нкы што с'те і́ли?)** та йа́пка // пішли до обо́чі / назбе́ра́лі гру́шок / йа́блок / да́лі ме на пі́т / а у́ сін'і або у по́лові бы́ло загребе́но / то́то принéсли а на сли́нкы дава́лі //

Записано 8 жовтня 1985 р.

від Дорульо Зузани, 60 р., Шатинець.

На вецурках співаїлі / та гуцуўства робылілі / та пародці прышлилі та стріл'аїлі с кудел'ок / по валаї вецор ходылілі співаїті // коноїл'ї з'ме выбраїлілі / потом з'ме йїх намочїлі до воды / там вымоклилі за трї тіжні чи за кел'о / а потом з'ме йїх на слунечку сушїлілі // ламаїлі з ламанїцамі / гладылілі / чесаїлі а вец пр'аїлі / а так аж з'ме ткаїлі полотно // йой / вел'о роботи було // (шо сте шылілі с полотна?) кошуїлі // шыїтко з'ме носїлілі // хлоїті кошуїлі носїлілі / і мы таїкі кошуїлі носїлілі // аж і кабаїты зме носїлілі с того // фарбїлілі з'ме собі // уїшылілі сукн'ї а пофарбїлілі а так // фартухы / мїхы зме шылілі / рогушкі на траўу // то зеленїці / (а де с'те сїаїлі коноїл'ї?) коноїты з'ме с'аїлі на загороду //

Записано 9 липня 1985 р.

від Гушїварго Анни, 71 р., с. Матяшка [Ганудель 2018, с. 385]

Батато текстів залишили нам фольклористи – М. Шмайда, М. Гиряк, М. Мушинка, Н. Вархол, Й. Вархол та ін. З праць **М. Гиряка** можна навести: «Українські народні казки Східної Словаччини» у семи томах (1965–1979), «Гора до неба» (1968), «Чарівні стежки» (1979), «Вступні формули українських народних казок Східної Словаччини» (1976), «Народна проза Стацинської долини» (1979), «Українська народна поетична творчість» (1978), «Збірник українських народних ліричних пісень Східної Словаччини» (1983) та ін. (Ю. Кундрат, 2013; О. Лісова 2016)

Роботи **Надії Вархол**: «Народні загадки українців Східної Словаччини» (1985), «Ходить орач по полю. Загадки для дітей» (1992), «Рослини в народних повір'ях русинів-українців Пряшівщини» (2002), «Звідки і коли... Топонімичні перекази про заснування сіл і виникнення їх назв» (2009) та ін.

Монографія **Йосифа Вархола**: «Календарна та сімейна обрядовість українців Словаччини» (2019). Теренні записи: Традиційні молодіжні ігри - Вечїркові, Нічні ігри біля покїйника (с. 218-253).

З будівництва Старинського водосховища зникло з лиця землі сім сіл Східної Словаччини: Старина, Звала, Руське, Велика Поляна, Остружниця, Смольник і Дара. Матеріали, зібрані під час численних експедицій протягом майже 10 років, знаходяться в колективних працях «Horná Čirocha» (Кошиці, 1985), Науковий збірник Музею української культури в Свиднику (№ 9, ч. II, 1979), «Etnografický výskum zátorovej oblasti Hornej Čirochy v okrese Humenné» (Кошиці, 1980) та інших.

Висновки. У другій половині ХХ століття було видано декілька наукових публікацій, в яких автори вмістили й діалектні записи мовлення русинів-українців Словаччини. Перші записи пов'язані з

І. Панькевичем та його співпрацею зі Слов'янським інститутом Чеської академії наук у Празі. Численні зразки говірок увійшли в його монографію «Українські говори Підкарпатської Русі і суміжних областей» (1938). У книзі «Розповіді з Підкарпаття. Українські говірки Східної Словаччини» (1998) авторів О. Лешки, Р. Шішкової та М. Мушинки представлено транскрибовані тексти вибраних записів з магнітофонного архіву Слов'янського інституту Академії наук Чеської Республіки в Празі. У 2005 р. вийшов своєрідний додаток до збірника українських діалектних текстів зі Східної Словаччини – книга Р. Шішкової, М. Мушинки та О. Мушинки «Ukrajinská nářečí Slovenska. Výzkum a zvukové zápisy z let 1957–1967» [«Українські говірки Словаччини. Дослідження та аудіозаписи 1957–1967 років» (Прага, 2005)]. Публікація «Vyprávění a písňě Rusínu z východního Slovenska. Jihokarpatská ukrajinská nářečí v autentických záznamech» 2009 [«Оповідання та пісні русинів зі Східної Словаччини. Південнокарпатський український діалект в автентичних записах»] Р. Шішкової, М. Мушинки та Й. Грушовського приносить 35 зразків діалектних текстів, зібраних чеськими лінгвістами в 1950–1960 роках на території Східної Словаччини, заселеної русинами-українцями. Серед подальших праць варто згадати «Народну прозу Старинської долини» (1979) М. Гиряка, монографію З. Ганудель «Народні страви і напої» (1987), М. Чижмарової «Номінативні моделі в ботанічній номенклатурі» (2017), Н. Вархол «Народна демонологія українців Словаччини» (2017), Й. Вархола «Календарна та сімейна обрядовість українців Словаччини» (2019) та ін. Зразки діалектної мови русинів-українців знаходяться й у наукових збірниках Музею української культури у Свиднику. Уся друга книга Наукового збірника МУК (1979), присвячена дослідженню Старинської долини на Снинщині. У ній знайдемо і народні пісні, казки, оповіді, прислів'я, приказки та загадки, записані у 70-х роках ХХ століття. До текстів звичайно додаються пояснення діалектних слів, які вживаються у побуті сіл Східної Словаччини.

Джерелом новітніх наукових досліджень науковці називають діалектні тексти, зразки говіркового мовлення. Діалектні тексти відтворюють вимову звуків, подають інформацію про вживані словоформи, є джерелом вивчення всіх мовних рівнів, відтворюють мовну й духовну культуру народу. Вони призначені не тільки для мовознавців, а можуть також бути використані істориками, етнографами, соціологами і навіть політиками.

Існуючі тексти зі Східної Словаччини не стали предметом спеціальної уваги діалектологів, тому перспективу подальших досліджень русинсько-українських говорів пов'язуємо з аналізом особливостей діалектних текстів на різних мовних рівнях.

Література

1. Аркушин Г.Л. Українські діалектні тексти (до питання методології). Філологічні науки. *Мовознавство*. 2011. №1. С. 3–8.
2. Бідношия Ю. Діалектні тексти закордонних українців як джерельна база етнографічних студій. *Народна творчість та етнологія*. №2. Київ: НАНУ, ІМФЕ ім. М.Т. Рильського 2013. С. 112–125. URL:

https://shron1.chtyvo.org.ua/Bidnoshyia_Yurii/Dialektni_teksty_zakordonnykh_ukraintsiv_iak_dzherelna_baza_etnohrafichnykh_studii.pdf?PHPSESSID=af5dhl199i0u2fd9e92j7a3ta3

3. Вархол Н. Дрібні фольклорні жанри в Старинській долині. Науковий збірник Музею української культури у Свиднику 9 (книга друга). Матеріали з комплексного дослідження Старинської долини Снинщині в 1975–1978 рр. Ред. І. Русинко. Видало Словацьке педагогічне видавництво в Братиславі, відділ української літератури у Пряшеві, 1979. С. 255–302.

4. Вархол Н. Народна демонологія українців Словаччини. Свидник: 2017. 448 с.

5. Ганудель З. Народні страви і напої: лексика українських говорів Східної Словаччини. Пряшів: Словацьке педагогічне видавництво в Братиславі 1987. 212 с.

6. Ганудель З. За культурну та національну єдність. Пряшів: Союз русинів-українців Словацької Республіки, 2018. 502 с.

7. Гиряк М. Народна проза Старинської долини. Науковий збірник Музею української культури у Свиднику 9 (книга друга). Матеріали з комплексного дослідження Старинської долини Снинщині в 1975–1978 рр. Ред. І. Русинко. Видало Словацьке педагогічне видавництво в Братиславі, відділ української літератури у Пряшеві, 1979. С. 303–617.

8. Костюк Ю. Колискова пісня села Дари в районі Верхньої Цирохи на Снинщині. Науковий збірник Музею української культури у Свиднику 9 (книга друга). Матеріали з комплексного дослідження Старинської долини Снинщині в 1975–1978 рр. Ред. І. Русинко. Видало Словацьке педагогічне видавництво в Братиславі, відділ української літератури у Пряшеві, 1979. С. 215–253.

9. Leška O., Šišková R., Mušínska M. Rozpovědi z Podkarpattia. New York – Praha – Kyjev: Euroslavica 1998. 323 s. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/21800/file.pdf>

10. Мушинка М. Роль Чеської академії наук при вивченні мови русинів-українців Словаччини. Наукові записки історичні науки 9. Матеріали другої міжнародної наукової конференції “українська діаспора: проблеми дослідження”. Острого: Національний університет «Острозька академія» 2007. С. 71–79.

11. Науковий збірник Музею Української культури у Свиднику. 9 (книга друга). Матеріали з комплексного дослідження Старинської долини Снинщині в 1975–1978 рр. Ред. І. Русинко. Видало Словацьке педагогічне видавництво в Братиславі, відділ української літератури у Пряшеві, 1979. 632 с.

12. Панькевич І. Українські говори Підкарпатської Русі і сумежних областей. Частина І. Звучня і морфологія. Прага: Орбіс 1938. 555 с.

13. Поістогова М. Цінне джерело вивчення сучасних говірок. Українська мова. 2009. №4. С. 129–132. Рец. на кн.: Говірки Південної Київщини. Збірник діалектних текстів. Упор.: Г.І. Мартинова, З.М. Денисенко, Т.В. Щербина; відпов. ред. Г.І. Мартинова. Черкаси, 2008. 369 с.

14. Šišková R. – Mušínska M. – Hrušovský J. Vyprávění a písně Rusínů z východního Slovenska. Jihokarpatská ukrajinská nářečí v autentických záznamech. Praha: Euroslavica, 2009. 312 s.

15. Шмайда М. «...А іші вам вінчую...». Календарна обрядовість русинів-українців Чехо-Словаччини. Братислава: Словацьке педагогічне видавництво, відділ української літератури в Пряшеві, 1992. 499 с.

16. Čižmárová M. Nomináčné modely v botanickom názvosloví. 2. dopl. vyd. Prešov: Filozofická fakulta, 2017. 290 s.

References

1. Arkushyn H.L. (2011) Ukrainski dialektni teksty (do pytannia metodolohii) [Ukrainian Dialect Texts (to the Question of Methodology)]. Filolohichni nauky. *Movoznavstvo*. №1. S. 3–8 [in Ukrainian].

2. Bidnoshyia Yu. (2013) Dialektni teksty zakordonnykh ukraintsiv yak dzherelna baza etnohrafichnykh studii [Dialect Texts Of Foreign Ukrainians as a Source Base for Ethnographic Studies]. *Narodna tvorchist ta etnolohiia*: №2. Kyiv: NANU, IMFE im. M.T.Rylskoho. S. 112–125. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Bidnoshyia_Yurii/Dialektni_teksty_zakordonnykh_ukraintsiv_iak_dzherelna_baza_etnohrafichnykh_studii.pdf?PHPSESSID=af5dhl199i0u2fd9e92j7a3ta3 [in Ukrainian].

3. Varkhol N. (1979) Dribni folklorni zhanry v Starynskii dolyni [Minor Folklore Genres in Starynska Dolina]. *Naukovyi zbirnyk Muzeiu ukrainskoi kultury u Svydnyku 9 (knyha druha). Materialy z kompleksnokho doslidzhennia Starynskoi dolynyna Snyshchyni v 1975–1978 rr.* Red. I. Rusynko. Vydalo Slovatske pedahohichne vydavnytstvo v Bratislavi, viddil ukrainskoi literatury u Priashevi. S. 255–302 [in Ukrainian].

4. Varkhol N. (2017) Narodna demonolohiia ukraintsiv Slovachchyny [Folk Demonology of Ukrainians in Slovakia.]. Svydnyk. 448 s. [in Ukrainian].

5. Hanudel Z. (1987) Narodni stravy i napoi: leksyka ukrainskykh hovoriv Skhidnoi Slovachchyny [Folk Dishes and Drinks: Vocabulary of Ukrainian Dialects of Eastern Slovakia.]. Priashiv: Slovatske pedahohichne vydavnytstvo v Bratislavi. 212 s. [in Ukrainian].

6. Hanudel Z. (2018) Za kulturnu ta natsionalnu yednist [For Cultural and National Unity]. Priashiv: Soiuz rusyniv-ukraintsiv Slovatskoi Respubliky. 502 s. [in Ukrainian].

7. Hyriak M. (1979) Narodna proza Starynskoi dolyny [Folk Prose of the Starynska Valley]. *Naukovyi zbirnyk Muzeiu ukrainskoi kultury u Svydnyku 9 (knyha druha). Materialy z kompleksnokho doslidzhennia Starynskoi dolynyna Snyshchyni v 1975–1978 rr.* Red. I. Rusynko. Vydalo Slovatske pedahohichne vydavnytstvo v Bratislavi, viddil ukrainskoi literatury u Priashevi. S. 303–617 [in Ukrainian].

8. Kostiuk Yu. (1979) Kolyskova pisnia sela Dary v raioni Verkhnoi Tsyrokhy na Snyshchyni [The Lullaby of the Village of Dara in the Verkhna Tsyrokha District of the Snin Oblast.]. *Naukovyi zbirnyk Muzeiu ukraïnskoi kultury u Svydnyku 9 (knyha druha). Materialy z kompleksnokho doslidzhennia Starynskoi dolynyna Snyshchyni v 1975–1978 rr.* Red. I. Rusynko. Vydalo Slovatske pedahohichne vydavnytstvo v Bratislavi, viddil ukraïnskoi literatury u Priashevi. S. 215–253 [in Ukrainian].
9. Leška O., Šišková R., Mušinka M. Rozpovidi z Pidkarpattia [Stories from Subcarpathia]. New York – Praha – Kyjev: Euroslavica 1998. 323 s. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/21800/file.pdf> [in Ukrainian].
10. Mushynka M. (2007) Rol Cheskoï akademii nauk pry vyvchenni movy rusyniv-ukraïntsiv Slovachchyni [The role of the Czech Academy of Sciences in Studying the Language of the Ruthenians-Ukrainians of Slovakia]. *Naukovi zapysky istorychni nauky 9. Materialy druhoï mizhnarodnoï naukovoï konferentsii “ukraïnska diaspora: problemy doslidzhennia”*. Ostroh: Natsionalnyi universytet «Ostrozka akademiia». S. 71–79 [in Ukrainian].
11. Naukovyi zbirnyk Muzeiu Ukraïnskoi kultury u Svydnyku [Scientific collection of the Museum of Ukrainian Culture in Svydnyk]. 9 (knyha druha). Materialy z kompleksnoho doslidzhennia Starynskoi dolynyna Snyshchyni v 1975–1978 rr. Red. I. Rusynko. Vydalo Slovatske pedahohichne vydavnytstvo v Bratislavi, viddil ukraïnskoi literatury u Priashevi, 1979. 632 s. [in Ukrainian].
12. Pankevych I. (1938) Ukraïnski hovory Pidkarpatskoï Rusi i sumezhnykh oblastei. Chastyna I. Zvuchnia i morfolohiia [Ukrainian Dialects of Subcarpathian Rus and Neighboring Regions. Part I. Sound and Morphology]. Praha: Orbis. 555 s. [in Ukrainian].
13. Poistohova M. (2009) Tsinne dzherelo vyvchennia suchasnykh hovirok [A valuable source for studying modern dialects]. *Ukraïnska mova*. №4. S. 129–132. Rets. na kn.: Hovirky Pivdennoi Kyivshchyni. Zbirnyk dialektnykh tekstiv [The Dialects of the Southern Kyiv Region. Collection of Dialect Texts]. Upor.: H.I. Martynova, Z.M. Denysenko, T.V. Shcherbyna; vidpov. red. H.I. Martynova. Cherkasy, 2008. 369 s. [in Ukrainian].
14. Šišková R. – Mušinka M. – Hrušovský J. (2009) Vyprávění a písně Rusínu z východního Slovenska. Jihokarpatská ukrajinská nářečí v autentických záznamech. Praha: Euroslavica. 312 s. [in Slovakian].
15. Shmaida M. (1992) «... A ishi vam vynchuyu ...». Kalendarna obriadovist rusyniv-ukraïntsiv Chekho-Slovachchyni [“... I Congratulate You ...”]. Bratislava: Slovatske pedahohichne vydavnytstvo, viddil ukraïnskoi literatury u Priashevi. 499 s. [in Ukrainian].
16. Čižmárová M. (2017) Nominačné modely v botanickom názvosloví. 2. dopl. vyd. Prešov: Filozofická fakulta. 290 s. [in Slovakian].

DIALECT TEXTS OF THE UKRAINIAN DIALECTS OF EASTERN SLOVAKIA

Abstract. The article provides information about the records of the dialect speech of the Rusyn-Ukrainian population of Slovakia and characterizes the main works on the mentioned issues, published in the second half of the 20th century. The first records of the texts belong to I. Pankevych, who cooperates with the Slavic Institute of the Czech Academy of Sciences in Prague and himself organized field expeditions of scientists to Eastern Slovakia. After the publication of his monograph *Ukraïnski hovory Pidkarpatskoï Rusi i sumezhnykh oblastei*; the important publications with the texts of the language of the Ruthenians-Ukrainians of Slovakia, written by I. Pankevych and his students, were released. As part of a grant from the Czech Academy of Sciences, they were published in the books: *Rozpovidi z Pidkarpattja. Ukraïnski hovirky Skhidnoi Slovachchyni* (1998), *Ukraïnski hovirky Slovachchyni. Ukraïnski govorky Slovachchyni. Doslidzhennja ta audiodzapysy 1957–1967 rokiv* (2005) and *Opovidannja ta pisni rusyniv zi Shidnoji Slovachchyni. Pivdennokarpatskij ukraïnskij dialekt v avtentychnykh zapysah* (2009). At the turn of the century, M. Hyryak, Z. Hanudel, M. Cizmarova, N. Varhol, J. Varhol and other scientists published their monographs with supplements of texts recorded in the field. Recordings are grouped into the following thematic groups: texts about life, about food and drinks, customs and ceremonies, clothing, the origin of villages, about verbal folk art, fairy tales, proverbs, riddles.

Scholars call dialect texts, samples of colloquial speech, a source of the latest scientific research. Dialect texts reproduce the pronunciation of sounds, provide information about the word forms used, are a source of studying all language levels, and reproduce the linguistic and spiritual culture of the people. They are intended not only for linguists, but can also be used by historians, ethnographers, sociologists and even politicians.

The existing texts from Eastern Slovakia have not been the subject of special attention of dialectologists, so the prospect of further research on Rusyn-Ukrainian dialects is associated with the analysis of the peculiarities of dialect texts at different linguistic levels.

Keywords: dialect texts, Rusyns-Ukrainians of Slovakia, dialect speech, dialect, Ivan Pankevych.

© Чіжмарова М., 2023 р.

Марія Чіжмарова – кандидат філологічних наук, професор, Інститут україністики, Філософський факультет, Пряшівський університет, Пряшів, Словаччина; maria.cizmarova@unipo.sk; <https://orcid.org/0009-0002-2141-9970>

Maria Chizmarova – Candidate of Philology, Professor, Institute of Ukrainian Studies, Faculty of Philosophy, University of Priesiv, Priesiv, Slovakia; maria.cizmarova@unipo.sk; <https://orcid.org/0009-0002-2141-9970>